

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/gospodarka/100662,Bitwa-o-handel.html>

Reklama Spółdzielczego Domu Handlowego w Rzeszowie (fot. z zasobu IPN)

ARTYKUŁ

Bitwa o handel

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej

Autor: KRZYSZTOF PAWLUCZUK 27.04.2023

Działania stalinowskich władz doprowadziły do radykalnej transformacji handlu i rynku obrotu towarami w Polsce, który został w zasadzie upaństwowiony. Liczba funkcjonujących sklepów w niektórych regionach spadła niemal o połowę. Tysiące ludzi zostało zmuszonych do zaprzestania działalności, a wielu

handlowców zostało pozbawionych wolności oraz mienia.

Na obradującym w dniach 13-14 kwietnia 1947 r. plenum Komitetu Centralnego Polskiej Partii Robotniczej władze komunistyczne podjęły decyzję o drastycznym dostosowaniu handlu wewnętrznego w Polsce do standardów sowieckich. Obrane wówczas kierunki zmian, które przeszły do historii jako „bitwa o handel”, spowodowały na długie dziesięciolecia niekończące się trudności w zaopatrzeniu społeczeństwa w podstawowe produkty oraz wszechobecne kolejki.

**Powszechny Dom Towarowy Wola
w Warszawie (fot. domena
publiczna)**

„Socjalizacja ekonomiki kraju”

Po sfałszowanych wyborach parlamentarnych w styczniu 1947 roku władze nie zamierzały ograniczać działań represyjnych wobec społeczeństwa. Przeciwnie, zgodnie ze stalinowskim hasłem mówiącym, że w miarę postępów w budowie socjalizmu walka klasowa zaostrza się, wykreowano nowego wroga w postaci drobnego przedsiębiorcy.

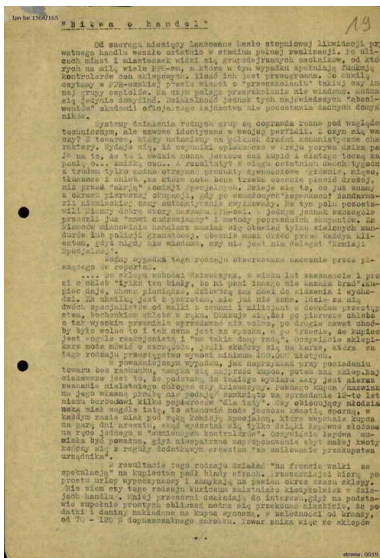
Przyczynkiem do rozpoczęcia ataku na prywatny handel stało się wystąpienie Hilarego Minca – ministra przemysłu i handlu oraz jednego z głównych twórców komunistycznej polityki gospodarczej. Twierdził w nim, że zyski, które mogłyby zasilać budżet i wspomagać państwowy przemysł, są przejmowane przez kupców i sektor spółdzielczy. W konsekwencji miało to spowodować odrodzenie się kapitalizmu i upadek władzy ludowej. Dlatego też, dla zażegnania tego zagrożenia, Minc, zgodnie z wcześniejszym „programem socjalizacji ekonomiki kraju”, domagał się upaństwowienia obrotu towarowego, który próbował się wówczas podnieść ze zniszczeń wojennych.

Strategia opanowania przez państwo rynku wewnętrznego została błyskawicznie wprowadzona w życie. Już w czerwcu 1947 r. Sejm uchwalił trzy akty prawne dające formalne podstawy do jej realizacji, w tym m.in. *Ustawę o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym*. Art. 14. tego dokumentu mówił, że każdy, kto żądał za swoje towary cen niezgodnych z ustalonymi przez władze, mógł zostać skazany na karę 5 lat pozbawienia wolności lub grzywny do 5 mln zł.

Komisje kontra przedsiębiorcy

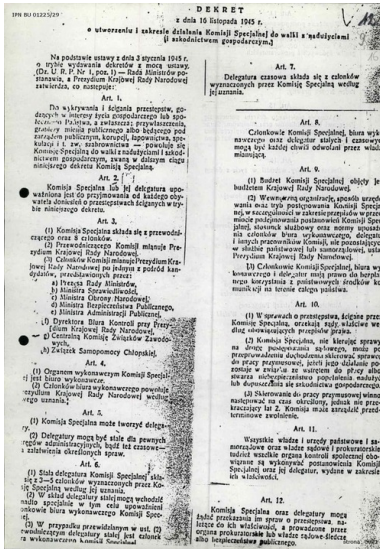
Do realizacji zapisów powyższych normatywów utworzono cały wykonawczy aparat administracyjny. Pierwszym z jego kluczowych elementów stało się powstałe w maju 1947 r. Biuro Cen wraz z podległymi mu Komisjami Notowań i Komisjami Cennikowymi. Odgórnie ustalało ono wysokość marż hurtowych i detalicznych oraz maksymalne ceny na poszczególne produkty. Ponadto z góry określało dopuszczalną wysokość zysku w obrotach handlowych podstawowymi artykułami spożywczymi.

Drugim organem represji stała się, powołana do życia dwa lata wcześniej, Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym. W prowadzonych w okresie „bitwy o handel” postępowaniach niejednokrotnie nie dawała podejrzany możliwości obrony czy wypowiedzenia się, a nawet wydawała orzeczenia zaocznie. Kierowała do obozów pracy handlowców, sklepikarzy czy rzemieślników, często zarządzając przepadek posiadanych przez nich towarów, urządzeń i sprzętów. Nakładała bardzo wysokie grzywny, a także powodowała trudności przy zaopatrywaniu się w hurtowniach. W sukurs tym działaniom szły urzędy skarbowe, wymierzając dotkliwe domiary, czyli nadprogramowe podatki.

Pierwsza strona z opracowania propagandowego Zrzeszenia

Wolność i Niezawisłość (z zasobu IPN)

Decret Rady Ministrów z 16 XI 1945 r. o utworzeniu i zakresie działania Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym (z zasobu IPN)

Nowa rzeczywistość

W miejsce eliminowanych „prywaciarzy” władza podsunęła społeczeństwu powołane do życia w tym samym roku państwowe przedsiębiorstwo Powszechne Domy Towarowe (PDT), które w największych ośrodkach miejskich w całym kraju zbudowało kilkadziesiąt wielkich sklepów. Miały one całkowicie zmonopolizować sprzedaż detaliczną.

**Ormowcy przed sklepem
spożywczym Gminnej Spółdzielni
Samopomoc Chłopska (GS) w
Niwie w pow. olkuskim (fot. z
zasobu IPN)**

Drugim etapem centralizacji rynku wewnętrznego była dekonstrukcja polskiego ruchu spółdzielczego. Pozornie niegroźne zmiany spowodowały stan, w którym spółdzielnie jedynie formalnie zachowały swój pierwotny charakter, faktycznie stając się firmami państwowymi. Handel hurtowy został w miastach zdominowany przez Centralę Spółdzielni Spożywców „Społem”, z kolei na wsi identyczną rolę zaczęła pełnić Centrala Rolniczych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Komuniści wytworzyli szereg branżowych centrali i przedsiębiorstw spółdzielczo-państwowych. Wszystkie powyższe instytucje nie miały już wiele wspólnego z samodzielną przedsiębiorczością, skierowaną na wspólne dobro zarówno wytwórców, jak i konsumentów.

Sklep spożywczy przy ul.

Kopernika 12 w Krakowie. Na

schodach wejściowych stoi jego

właścicielka - Aniela Wolakiewicz

(fot. z zasobu IPN)

Działania zapoczątkowane przez władze w drugiej połowie lat 40. w rezultacie doprowadziły do radykalnej transformacji handlu i rynku obrotu towarami w Polsce, który został w zasadzie upaństwowiony. Liczba funkcjonujących sklepów w niektórych regionach spadła niemal o połowę. Tysiące uczciwych i kreatywnych ludzi zostało (w najlepszym przypadku) zmuszonych do zaprzestania działalności. Wielu handlowców zostało pozbawionych wolności oraz mienia, na które pracowali w ekstremalnych warunkach okupacji i czasów powojennych. W skali masowej najbardziej ucierpieli na tym zwykli klienci, którzy odtąd musieli zmagać się na co dzień z brakiem sklepu w swojej okolicy lub z niewystarczającą ilością towarów zaspokajających podstawowe potrzeby spożywcze.

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ